

VEFEYÂT

PROF. DR. ŞERİF AKTAŞ'IN ARDINDAN

Doç. Dr. Ali EROL*

Milleti meydana getiren temel unsurlar içerisinde kültürel değerler oldukça önemli yer bir tutar. Bu değerlerden biri olan dil ve edebiyatın, Türk dünyası ülkelerine sağlayacağı katkılar muhayyeli bir temenni olmayıp bir vakiydir. Bu nedenle söz konusu ortak paydanın en önemli unsurlarından olan dil ve edebiyat, edebî eser ve şahsiyetler üzerinde yapılacak olan metodik araştırmalar, edebiyat bilimi üzerinde çalışanlar için önemli bir görev hâline gelmiştir.

Günümüz dünyasında her biri birer bağımsız Türk Devleti olarak yeniden tarih sahnesine çıkmış olan Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan Türkleri yıllar süren tahakküme direnerek yeniden millî kimliklerini ifade etme imkânını yakalamışlardır. Özellikle XX. yüzyılın ilk yarısında şiddetli bir yok etme siyaseti ile karşı karşıya kalan bu insanların yarattıkları mucizenin başlıca sebeplerinden birisi millî şuur sahibi aydınların, millî kültürlerine, dil ve edebiyatlarına sahip çıkmaları olmuştur. Bu gerçek, şüphesiz ki bütün Türk dünyasında 90'lı yıllardan itibaren yeniden başlatılan birlik ve beraberlik arayışları adına, kültürel sahada yapılacak çalışmaların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu konuda ülkemizde son dönemlerde ciddi çalışmalar yapılmaktadır.

Bir kaç hafta önce kaybettiğimiz değerli hocamız Prof Dr. Şerif Aktaş önerileri ile bu yöndeki çalışmalara destek veren, genç araştırmacılara yeni ufuklar gösteren ilk isimlerdendi. Her fırsatta Türk dünyası edebiyat tarihinin yazılmasında uygulanacak metotlar üzerinde

* Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi.

tecrübe ve birikimlerini paylaşmış olan rahmetli Aktaş, Türk dünyasını izah eden, Türk tarihini ve medeniyetini kendi bütünlüğü ve tekliği içerisinde ele alabilen, Türk'e has bir metoda ihtiyaç olduğu yönündeki düşünceleri ile konunun tartışılması ve olgunlaşması konusunda önemli katkılar sağlamıştır. Onun bu konuda bağımsız Türk cumhuriyetlerinin katıldığı uluslar arası dil uzmanları toplantısında komisyon başkanı olarak yaptığı bir konuşmasında¹ vurguladığı temel hususlara geçmeden önce birkaç cümle ile de olsa kendisinden bahsetmek istiyoruz.

15 Şubat 1945 tarihinde Erzincan'ın Refahiye ilçesi Pınaryolu Köyü'nde dünyaya gelen Aktaş, lise öğrenimini parasız yatılı olarak Erzurum Lisesi'nde, lisans eğitimini ise 1963-1967 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlamıştır.

Mezuniyetinin hemen ardından Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda edebiyat öğretmeni olarak görev yapan Aktaş, aynı yıllarda doktora eğitimine başlamış, 1973 yılında hocası Prof. Dr. Kaya Bilgegil'in danışmanlığında hazırladığı "Refik Hâlid Karay'ın Eserleri Üzerine Bir Araştırma" adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. 1976 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde edebiyat asistanı olmuş, 1978 yılında üniversite tarafından Fransa'ya gönderilmiştir. Burada bir yıl kadar kalan Aktaş, 1981 yılında "Ahmed Rasim'in Eserlerinde İstanbul "adlı tezi ile doçent unvan ve yetkisi almış, 1987 yılında da profesör olmuştur.

Aralarında bugün Türk Edebiyatı sahasında söz sahibi olan Prof. Dr. İsmail Çetişli, Prof. Dr. Ramazan Korkmaz gibi hocalarımızın da bulunduğu çok sayıda öğrenci yetiştirmiş olan Aktaş, kendini mesleğine adanmış ender isimlerdendir. Bir vesile ile 1980'li yıllarda Atatürk Üniversitesi'nde görev yaptığı yılları anlatırken kullandığı "Roman İncelemesi, üslup ve karşılaştırmalı edebiyatla ilgili problemler üzerinde konuşmaktan zevk aldığım yıllardı" şeklindeki ifade de, onun mesleği ile olan ilişkisini ortaya koymasından dolayı oldukça önemli bir göstergedir.

Üniversitelerde rektör yardımcılığı, dekanlık, bölüm başkanlığı gibi idari görevlerde de bulunan Aktaş, son olarak 2001'den itibaren Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görev yapmıştır.

Biraz önce de ifade ettiğimiz gibi, Şerif Aktaş hocamız Türk dünyası edebiyat tarihinin yazılmasında uygulanacak metodları kendisine mesele edinmiş, bu yolda çaba sarfetmiş ilk isimlerdendir. Bu anlamda Türk Terimler Sözlüğü Hazırlama Komisyonu için Azerbaycan, Türkmenistan Kazakistan, Özbekistan ve Türkiye'den katılan dil uzmanları toplantısında komisyon başkanı olarak yaptığı konuşmada müspet ilimler ve tarihî ilimler olarak ikiye ayırdığı ilim faaliyetlerinin ortaya çıkış ve gelişme sürecini özetledikten sonra mevcut edebiyat tarihi anlayışı hakkında düşüncelerini belirtmiştir. Aktaş bu konuşmasında özetle 19. yy' daki hakim "edebi eser" anlayışı doğrultusunda çevre ve muhit faktörünün gereğinden fazla öne çıkarıldığını, buna bağlı olarak edebiyat tarihlerinin, "edebî" olandan ziyade kültür ve medeniyetin tarihini, yazarların hayat hikâyelerini anlatan bir çalışma izlenimi verdiğini

¹ Şerif Aktaş, "Türk Dünyası Edebiyat tarihi Metodolojisi Üzerine", *Bilig*, S.5, Bahar 1997, s. 197-199.

vurgular. Ardından tabîî olanla beşerî olanın farkına dikkat çeker ve tabîî varlıkların her yerde aynı özelliklerle karşımıza çıkması nedeni ile tabîî ilimlerin benzer metotlarla hareket edebildiğini, buna karşın tarihî ve beşerî ilimlerle ilgili araştırmaların farklı bir perspektif gerektirdiğini belirtir. Zira beşerî bilimler her şeyden önce sürekli bir değişim içerisinde gelişen insanı esas alır. Diğer taraftan her tarihî ve sosyal olay tektir. Aynı şartlar altında da olsa bir olayın neden ve sonuçları ile aynı şekilde cereyan etmesi mümkün değildir. Bu nedenle her tarihî olayın kendi şartları içerisinde değerlendirilmesi gerekir.

Aktaş'a göre bu bakış açısı, Türk tarihi ve edebiyatının değerlendirilmesi ve tasnifinde de dikkate alınması gereken en önemli ölçülerden olmalıdır. Aynı ve özel bir metot oluşturulmalıdır. Daha çok Batılı etkiler altında şekillenen mevcut metotların Türk edebiyatlarına tatbiki çalışılmasının büyük yanlışlara neden olacağını ifade eden Aktaş sözlerini şöyle sürdürür: "Bu bakış tarzı ve metot genel Türk tarihi ve genel Türk medeniyetinden hareketle bulunmalıdır. Bunun başlangıç noktası da Türk tarihini ve medeniyetini bütün olarak görmek, onu kendi bütünlüğü içerisinde ele almak, büyük bir hadise olarak değerlendirmektir. Türk tarihini batılı bakış açılarından ve batılı metotlarla değerlendirmek yanılmaya sebep olur. Şüphesiz batılı dikkatlerden yararlanmak faydalıdır. Ama onlara teslim olmak kendi mahiyetimizi inkâr olur. Bu da ihanettir. Kendi bütünlüğümüzü bozmaktır."

Aynı konuşmasında "Türkiye Edebiyat Tarihi", "Kazak Edebiyat Tarihi", "Özbek Edebiyat Tarihi" gibi isimler altında coğrafya ve diyalektlerden hareketle edebiyat tarihleri hazırlanmasının yanlışlığına işaret eden Aktaş, bu milletin bakış açısını aksettirecek olan bir metodun "büyük ve zengin Türk dilinin tekevvününde görülen birlikte" aranması gerektiğine dikkat çeker. Destanlardan başlayarak modern romana kadar uzanan çizgide dilin, farklı zamanları kendi şiiri ile birleştirdiğini, Ahmet Yesevi ile Yunus Emre arasındaki yakınlığı, Aytmatov ile Tarık Buğra ya da Mustafa Necati arasında da bulmanın pek mümkün olduğunu söyler; Avezov'un hikâyeleri ile Refik Halit ve Sabahattin Ali'nin hikâyeleri arasındaki benzerliğe dikkat çeker. Bugün için artık rahatlıkla ulaşabildiğimiz bütün bu eserlerin "Türkçenin farklı coğrafyalarında olgunlaşan olgun meyveleri olarak değerlendirilmesi" gerektiğini, bu bakış açısının söz konusu metodun belirlenmesine çok önemli katkılar sağlayacağını ifade eden Aktaş düşüncelerinin bir özeti mahiyetinde sözlerini şu şekilde tamamlar.

"Türk tarihini, medeniyetini ve edebiyatını kendi bütünlüğü ve birliği içinde inceleyip değerlendirecek bir bakış açısına ve metotlara ihtiyaç vardır. Bu metotlar ithal edilemez. Bizim âlimlerimizce kurulur. Bunun için de Türk tarihini ve medeniyetini beyin ve kalp diyalogu kurarak, bütün olarak görmek ve düşünmek; bütün olarak hissetmek ve yaşamak gerekir. Bu bütünlük içinde her parçanın değeri ve fonksiyonu daha iyi anlaşılacak, hâl ve gelecek daha iyi değerlendirilebilecektir".

Hocamız'a Allah'tan rahmet diliyor, ailesine ve bütün sevenlerine baş sağlığı dileklerimizizi iletiyoruz.